

Introïtustekst: Adam Duritz / Counting Crows

It is good for everybody to hurt somebody once in a while.

Lezingen:

Psalm 51: 1-6 en 12-19 (NBV)

Voor de koorleider. Een psalm van David, toen de profeet Natan hem had bezocht, nadat hij met Batscha geslapen had.

Wees mij genadig, God, in uw trouw, u bent vol erbarmen, doe mijn daden teniet, was mij schoon van alle schuld, reinig mij van mijn zonden. Ik ken mijn wandaden, ik ben mij steeds van mijn zonden bewust, tegen u, tegen u alleen heb ik gezondigd, ik heb gedaan wat slecht is in uw ogen. Schep, o God, een zuiver hart in mij, vernieuw mijn geest, maak mij standvastig, verban mij niet uit uw nabijheid, neem uw heilige geest niet van mij weg. Red mij, geef mij de vreugde van vroeger, de kracht van een sterke geest. Dan wil ik verdwaalden uw wegen leren, en zullen zondaars terugkeren tot u. U bent de God die mij redt bevrijd mij, God, van de dreigende dood, en ik zal juichen om uw gerechtigheid. Ontsluit mijn lippen, Heer, en mijn mond zal uw lof verkondigen. U wilt van mij geen offerdieren, in brandoffers scheidt u geen behagen.

19 Het offer voor God is een gebroken geest; een gebroken en verbrijzeld hart zult u, God, niet verachten.

Romeinen 7: 15-21 (NBV)

Wat ik doe, doorzie ik niet, want ik doe niet wat ik wil, ik doe juist wat ik haat. Maar wanneer mijn daden in strijd zijn met mijn wil, dan erken ik dat de wet goed is. Dan ben ik het niet die handelt, maar de zonde die in mij heerst. Immers, ik beseft dat in mij, in mijn eigen natuur, het goede niet aanwezig is. Ik wil het goede wel, maar het goede doen kan ik niet. Wat ik verlang te doen, het goede, laat ik na; wat ik wil vermijden, het kwade, dat doe ik. Maar wanneer mijn daden in strijd zijn met mijn wil, ben ik daar niet zelf de oorzaak van, maar de zonde die in mij heerst. Ik ontdek in mij de wetmatigheid dat het kwade zich aan mij opdringt, ook al wil ik het goede doen.

Overweging

Inleiding / welkom

Veel jongeren worstelen met wat hen is aangedaan of om wat ze zelf doen. Een ouder is overleden en ze beseffen dat die hen niet echt zag en waardeerde, terwijl ze daarnaar verlangden. Ze lopen vast in de onderlinge samenwerking, omdat ze veel beloven maar niet nakomen. Onder druk van deadlines en verwachtingen, en uit angst om te falen, ontstaan soms ruzies met vrienden. Of ze gaan de spanning uit de weg door bijvoorbeeld te gaan blowen.

Die alledaagse situaties zijn de achtergrond waarom ik voor het onderwerp zonde heb gekozen. Vanmorgen dus geen overzicht van het concept zonde door de eeuwen heen, maar vanuit de ervaring: we doen allemaal wel dingen verkeerd of veroorzaken ellende, voor onszelf of voor anderen. En dat zien we niet graag onder ogen. Helpen de inzichten uit de christelijke traditie daarbij? Als openingstekst en tegengeluid een zin uit een songtekst van de Amerikaanse band Counting Crows.

It is good for everybody to hurt somebody once in a while – Adam Duritz / Counting Crows

1 De werking van onvermogen in een groep

Als je nauw met anderen moet samenwerken stuit je op elkaars onvermogen. Een voorbeeld daarvan gebeurde bij groep studenten die een bestuurstraining volgden. Iemand vertelde dat ze zich ergerde aan een van haar bestuursgenoten. Hij liet haar alleen staan bij een afspraak met de gemeente, hij voerde herhaaldelijk taken niet uit of kwam niet opdagen bij vergaderingen. Ze hadden het besproken, hem geholpen om een planning te maken. Hij had zijn excuses gemaakt, beterschap beloofd, maar telkens was er weer een smoes of verzon hij een leugen.

Het vertrouwen in hem raakte op: 'Als we iets voor elkaar willen krijgen, dan vragen we het niet meer aan hem.' Sommigen hadden het al opgegeven met hem. Zijn gedrag verziekte het bestuursjaar voor anderen in de groep en verlamde hen om nieuwe stappen te zetten. Maar een van de studentes was bereid om het op tafel te leggen. Tijdens het gesprek, met vreemde ogen erbij, durfde hij uit te leggen: ik ben te veel verplichtingen aangegaan en heb te veel verwachtingen gewekt dit jaar. Met jullie, maar ook met mijn ouders over mijn studie, met vrienden. Ik weet wel dat het niet kan. Maar daar loop ik voor weg. Dat doe ik in feite altijd. Ik bedenk excuses. Ik ontduik het als iets niet lukt, en trek me terug uit het contact. Zo liet hij zien wat er van binnen in hem plaatsvindt, en wat er precies leidde tot het gedrag dat zijn bestuursgenoten van hem zagen.

Dat bracht verschillende dingen op gang. Zijn bestuursgenoten kregen begrip, ze herkenden ook wel iets in hem: de moeite om alle verplichtingen te combineren. Dat hij durfde opbiechten 'ik ontduik het altijd als iets niet lukt', ontroerde hen. Maar ze bleven ook streng: we willen niet opnieuw door jouw afweermechanismen als groep gefrustreerd worden en het vertrouwen kwijt raken. We zijn samen bestuur en we hebben een aantal verantwoordelijkheden tegenover onze leden, hoe gaan we dit samen op ons nemen?

2 Het goede weten is niet het goede handelen

Nu de brief van Paulus; en wat hij zegt over goed handelen en onvermogen. In de oudheid was het goede doen verbonden met kennis. De Griekse en Romeinse filosofie gaat ervanuit dat ondeugd of zonde een dwaling is door een gebrek aan kennis. Inzicht leidt automatisch tot deugzaam leven.

De kennis over goed leven is in de joodse traditie vastgelegd in de wet. Paulus heeft, conform de school waarin hij werd opgeleid, er naar gestreefd om nauwgezet de wet na te leven. Toch heeft hij ondervonden dat de leefregels misverstaan kunnen worden, of misbruikt. Vanuit de overtuiging dat hij dat voor de goede zaak deed, dat hij zich aan de wet en regels van Israël hield, had hij mensen zoals degenen aan wie hij nu deze brief schrijft, het leven onmogelijk gemaakt. Hij heeft alle reden om te twijfelen of goed inzicht wel automatisch tot goed leven leidt. Het is niet zozeer dat mensen het slechte willen doen, volgens Paulus. Maar we zijn niet goed in staat om het goede te doen. Ook al weten we wat goed is. En ook al willen we dat ten diepste wel. De zonde is niet zozeer een fout die mensen maken, maar meer een onvermogen. Dat maakt dat we soms – ondanks goede inzichten en goede intenties – toch iets doen dat schade berokkent. En dat onvermogen is universeel.

Veel studenten zijn bang om te falen: niet alleen in de studie, maar daarmee ook als persoon. De analyse van Paulus biedt een genuanceerdere kijk: falen is dus niet in eerste instantie een persoonlijk tekort, maar een nuchtere constatering over de aard van mensen in het algemeen. Tekortschieten, jezelf terugtrekken in jezelf en afweermechanismen, zoals leugens bedenken, jezelf als uitgangspunt van alles zien, is onderdeel van mens-zijn. En als dat voor iedereen geldt, dan hangt de waarde van wie je bent daar niet van af.

3 Schuld en transparantie – de bevrijdende opluchting van je verantwoordelijk weten Niettemin valt een mens niet samen met zijn onvermogen.

De psychiater Nagy liet tijdens een masterclass een aantal therapeuten, op afstand, een gespreksessie meemaken. Daarin sprak hij met een vrouw die haar kind had gedood. Ze leed onder de psychische last daarvan en had al eerdere begeleiders gehad, maar die konden haar niet helpen. Op een bepaald moment tijdens het gesprek zei Nagy: 'U heeft schuld aan de dood van uw kind'. Een golf van ontzetting ging door de therapeuten, die vreesden dat de vrouw dit niet zou aankunnen. Maar bij haar zelf ontstond opluchting. Hij was de eerste die haar haar schuld voorhiel, terwijl eerdere behandelaars haar hadden helpen zoeken naar verlichtende omstandigheden die haar tot haar daad had gedreven. Daarmee werd haar aandeel en handelingsvermogen in het gebeuren kleiner, dan voor haar geloofwaardig was. Maar door te zeggen 'u heeft schuld' werd ze verantwoordelijk gehouden voor haar handelen, en haar mishandelen tegenover haar kind. Ze kon de schuld, haar onvermogen op zich nemen.

Iemands schuld niet erkennen, betekent dat iemand de mogelijkheid wordt ontnomen om verantwoordelijk te zijn voor anderen. Onderkennen dat je schuld hebt, stelt een grens aan de doorwerking van wat je mis hebt gedaan. Het geeft opluchting en zorgt dat het onvermogen niet verder doorwoekert.

4 Herstel van het vermogen tot goed handelen – hoe zijn mensen tot het goede in staat?
Terug naar Paulus: als ons inzicht en onze intentie niet voldoende is om het goede te doen, hoe zijn we dan tot iets goeds in staat?

De student die smoezen vertelt in het bestuur is gericht op: hoe voldoe ik nog net aan de minimale regels van bestuurstaken. Hij is gefocust op 'nog net de toets van de kritiek doorstaan'. En die focus op het minimale verlamt zijn bijdrage: hij is er nooit helemaal. En dat verlamt het hele bestuur. Hij denkt dat te maskeren, maar de anderen zien het al lang. Er komt pas een doorbraak als hij open is over zijn onvermogen. Wanneer de anderen zien dat hij dat toegeeft, komt naast hun ergernis ook empathie en begrip op. En de schade blijkt niet onherstelbaar; ze gunnen hem toch nog hun vertrouwen. Er ontstaat ruimte om verder te gaan en ze zoeken samen naar oplossingen. Zijn focus verandert. Eerst is hij gericht op de regels, op het minimale te doen waar hij mee wegkomt. Hij weet wel hoe het eigenlijk zou moeten, maar hij doet het niet: hij doet het minimale. Maar als hij open is, dan ontroeren hem het vertrouwen en begrip dat van zijn bestuursgenoten krijgt. De focus wordt: wat kan wel? Je hebt te veel verplichtingen. Hoe gaan we dit onvermogen nu samen dragen?

Op deze zelfde verandering doelt Paulus: als ik focus op de wet, dan voldoe ik misschien wel aan de regels, maar ik ben er niet op gericht om naar mijn vermogen bij te dragen. Pas het vertrouwen en de goedhartigheid maken het mogelijk om uit die valkuil te komen.

Samengevat. Volgens Paulus weten en willen we – of toch verreweg de meesten van ons – wel het goede. Maar is er toch een onvermogen in mensen om dat goede te doen, wat hij zonde noemt. De wet helpt wel inzien wat goed is, maar verlamt ook. We zijn pas in staat om, naar wat binnen onze mogelijkheden ligt, bij te dragen aan het goede, als wij – inclusief ons onvermogen – met liefde worden gezien. Dat we ondanks ons onvermogen in staat zijn tot rechtvaardigheid, heet genade. Met Christus opstaan betekent in de eerste plaats verlost te worden van de gerichtheid op het voorkomen van falen en zonde, maar vrij te kunnen handelen. De liefde en mildheid die je ontvangen, stelt je in staat om te handelen in overeenstemming met wat je wel weet, en wat je eigenlijk wil.

5 Pastoraat?

Wat maakt de training aan studenten pastoraat? Het gaat niet om het aanleren van vaardigheden, zoals het uitspreken van conflicten. Hoewel we daarmee wel adverteren.

Het gaat om ruimte te scheppen voor het proces tussen deze jonge mensen. Durven ze hun eigen functioneren en dysfunctioneren zelf te zien en aan de ander te laten zien? Als iemand zich vertrouwd voelt om dat te laten zien, dan is het afwachten. Kan de groep begrip, betrokkenheid opbrengen?

Tot nu toe gebeurt dat altijd. Er ontdooit iets. En daardoor krijgt degene over wie het gaat het vermogen terug om goed te handelen. Ze dragen elkaars onvermogen samen.

Het gaat er dus niet om volmaakt te worden, maar – in Paulus' termen gezegd – de Geest verandert mensen van binnenuit. Onvermogen, falen hoeft niet vermeden te worden. Hoe groot ook je zelfdiscipline, mensen laten steken vallen. Maar door open te zijn kun je het onvermogen en de onzuiverheden dragen. En kunnen ze van binnenuit ingezet worden ten goede.

'Onze duisternis hoeft niet verborgen te worden of tot zwijgen gebracht, maar wil in stilte gehoord zijn omdat zij ongekende aspecten van onze identiteit in zich draagt.'

Slottekst:

(Petra Galama, in: Speling)

Onze duisternis hoeft niet verborgen te worden of tot zwijgen gebracht, maar wil in stilte gehoord zijn omdat zij ongekende aspecten van onze identiteit in zich draagt.'

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden.
www.ekkesialeiden.nl
info@ekkesialeiden.nl